

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan

Intervjustudie med några verksamma förskollärare

Författare:

Ida Thord

Patricia Östman

Examensarbete

på grundnivå i lärarutbildningen

Vårterminen 2011

Handledare: Johanna Lundqvist

Examinator: Kamran Namdar

Examensarbete på grundnivå

15 högskolepoäng

Författarens namn

Ida Thord & Patricia Östman

Barn i behov av särskilt stöd i förskola

Intervjustudie med några verksamma förskollärare

Vårterminen 2011

37 sidor

I studien undersökte vi hur ett antal förskollärare verksamma inom förskolan ser på begreppet barn i behov av särskilt stöd samt hur arbetet avseende dessa barn bedrivs inom förskolan. I studien använde vi oss av kvalitativ ansats i form av intervjuer. I resultatet har det framkommit att förskollärarnas definitioner av begreppet ”barn i behov av särskilt stöd” inte behöver vara någon diagnos. I arbetet med dessa barn framkom det att tiden inte är tillräcklig. Ekonomin var en annan avgörande faktor enligt respondenterna som begränsade dem för att kunna ge barnen det stöd som de behövde. I resultatet belyste våra respondenter att tillsammans i arbetslaget är man stark. Det framkommer två perspektiv i studien på begreppet barn i behov av särskilt stöd, vilket är det relationella och kategoriska perspektivet.

Nyckelord: Barn i behov av särskilt stöd, förskola, förskollärare, specialpedagog, relationellt och kategoriskt perspektiv.

Tack...

Vi vill tacka våra respondenter som ville ställa upp och genomföra våra intervjuer. Ett stort tack till vår handledare på Mälardalens högskola som har varit ett stort stöd under processens gång.

Ida Thord & Patricia Östman

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Forskningsfrågorna	4
1.3 Begreppsdefinition av barn i behov av särskilt stöd	5
2. Litteraturgenomgång = Forskningsanknytning.....	5
2.1 Det relationella och kategoriska perspektivet på barn i behov av särskilt stöd	5
2.2 Tidigare/ Aktuell forskning	7
2.2.1 Barn i behov av särskilt stöd.....	7
2.2.2 Arbetets organisering - Fokus på miljö eller individen	9
2.2.3 Centrala aspekter kring arbete med barn i behov av särskilt stöd.....	12
3. Metod	14
3.1 Databearbetningsmetod	14
3.2 Urval.....	14
3.3 Databearbetning och analysmetod	14
3.4 Etiska ställningstaganden	15
4. Resultat	15
4.1 Förskolläraarnas uppfattningar om vad som menas med barn i behov av särskilt stöd ..	15
4.2 Förskolläraarnas erfarenheter av barn i behov av särskilt stöd	16
4.3 Förskolläraarnas organisation och utvärdering av sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd.	17
4.4 Förskolläraarnas utvärdering på arbetet med barn i behov av särskilt stöd	19
4.5 Förskolläraarnas uppfattningar om hinder som behövs vid organiserande av arbete med barn i behov av särskilt stöd.....	20
4.6 Förskolläraarnas syn på arbetet med barn i behov av särskilt stöd.....	21
4.7 Samverkan med andra yrkesprofessioner.....	21

5. Resultatanalys och diskussion.....	22
5.1 Metoddiskussion.....	22
5.2 Förskollärarnas uppfattningar om vad som menas med barn i behov av särskilt stöd..	23
5.3 Förskollärarnas organisation och utvärdering i sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd ..	24
5.4 Förskollärarnas syn på arbetet med barn i behov av särskilt stöd.....	27
5.5 Nya forskningsfrågor	28
5.6 Pedagogisk relevans	28
7. Referenser	29
Bilaga 1	32
Bilaga 2.....	33

1. Inledning

I den nya läroplan för förskolan (Lpfö 98 reviderad 2010) framkommer det tydligt att förskolan skall uppmärksamma de barn som behöver extra stöd i sin utveckling. Den lyfter fram hur viktigt det är att alla barn får den hjälp och de utmaningar de behöver för att kunna utvecklas i förskolan. Detta examensarbete kommer att belysa ett antal verksamma förskollärares uppfattning om begreppet barn i behov av särskilt stöd. I studien kommer vi också att behandla hur dessa förskollärare organiserar sitt arbete med de barn som är i behov av särskilt stöd samt hur de ser på deras eget arbete med dessa barn. För att kunna hjälpa de barn som är i behov av särskilt stöd är det viktigt att kunna upptäcka de särskilda behoven tidigt enligt Utbildningsdepartementets rapport SOU 1998:66.

Vår förhoppning är att detta arbete skall vara andra till nytta. Att både blivande lärare, verksamma förskollärare samt förskolechefer skall få en bild av hur några förskollärare ser på begreppet barn i behov av särskilt stöd. Därtill hur arbetet organiseras på deras arbetsplatser samt hur förskollärarna ser på arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Genom att ta del av andra förskollärares tankar ges möjligheten till att kunna reflektera över sitt egna arbetssätt och uppfattningar om barn i behov av särskilt stöd samt arbetet som organiseras runt omkring dem inom förskolan.

Vår förhoppning är också att denna fördjupning kommer ge oss som blivande förskollärare en bättre kunskap samt trygghet inför vårt möte med dessa barn i verksamheten. Det ger oss möjligheter att på bästa sätt kunna skapa en trygg miljö för barn som är i behov av särskilt stöd i förskolan. Utbildningsdepartementet (2004/05:11) belyser att förskoleverksamhetens miljö skall utvärderas och inte det enskilda barnet. Detta för att miljöns utformning är den viktigaste och mest betydelsefulla faktorn för att vardagen skall fungera för alla barn men främst för de barn som är i behov av särskilt stöd.

1.1 Syfte

Studiens syfte är att undersöka hur ett antal förskollärare som är verksamma inom förskola ser på begreppet barn i behov av särskilt stöd samt hur arbetet avseende dessa barn bedrivs.

1.2 Forskningsfrågorna

1. Vad menas med barn i behov av särskilt stöd enligt några verksamma förskollärare?
2. Vilken omfattning har förskollärarnas erfarenheter utav arbete med barn i behov av särskilt stöd?

3. Hur organiseras och utvärderas arbetet med barn i behov av särskilt stöd enligt några förskollärare?
4. Vad anser förskollärarna om sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd?

1.3 Begreppsdefinition av barn i behov av särskilt stöd

Hellström¹ (1999) definierar begreppet barn i behov av särskilt stöd som de barn som "faller" utanför ramarna och att den vanliga pedagogiken för dessa barn inte räcker till. Hellströms definition av den vanliga pedagogiken är att den behövs kompletteras med specialpedagogik i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

Utbildningsdepartementets rapport (1998:01) definierar barn i behov av särskilt stöd som barn vilka inte alltid behöver vara någon bestämd grupp med specifika behov utan kan innebära att behoven är tillfälliga och kortvariga. Barnens svårigheter måste ses som en helhet och i relation till miljön och inte utifrån barnets egenskap, enligt utbildningsdepartementet.

Ett utförligare resonemang kring begreppet barn i behov av särskilt stöd finns under rubrik barn i behov av särskilt stöd, där tidigare forskning mer ingående beskriver begreppet.

2. Litteraturgenomgång = Forskningsanknytning

2.1 Det relationella och kategoriska perspektivet på barn i behov av särskilt stöd

Persson (1998) benämner två perspektiv som belyser förskollärares uppfattning om begreppet barn i behov av särskilt stöd. Författaren beskriver att det relationella perspektivet riktar in sig på vilka faktorer som påverkar de barn som är i behov av särskilt stöd. Dessa faktorer kan till exempel vara barnens möte med miljön. Persson (1998) anser att tyngdpunkten inom det relationella perspektivet är att kunna bortse från att barn har diagnos och istället se på samspelet mellan de olika parterna. Författaren vill genom detta belysa att det först och främst är miljön som skall förändras och inte individen. Holmsten (2002) lyfter också fram det relationella perspektivet avseende de barn som är i behov av särskilt stöd. Han betonar vikten av att förskollärarna har en förståelse för vilka faktorer i miljön som kan bidra till barns utveckling, både i positiv och negativ riktning. Holmsten anser att de barn som är i behov av särskilt stöd i en viss miljö inte behöver vara det i andra miljöer. Författaren menar att den fysiska miljön skall utformas utifrån barns särskilda behov samt hur förskollärarna bemöter de barn som är i behov av särskilt stöd.

---

¹ Agneta Hellström som är filosofie kandidat och förskollärare som för närvarande arbetar som fristående konsult.

Det kategoriska perspektivet inriktar sig mot att förklaringar till svårigheter är medfödda hos barnet eller tydligt kopplade till individen. Utifrån det kategoriska perspektivet hävdar Persson (1998) att behovet av stöd kan bero på barnens låga begåvning eller svåra hemförhållande.

Tabell 1: En översikt över det kategoriska och relationella perspektivet (enligt Atterström & Persson 2000, s. 22).

	Ett relationellt perspektiv	Ett kategoriskt perspektiv
Förskollärares kompetens	Förmågan att anpassa undervisning och stoff till skilda förutsättningar för lärande hos eleverna.	Ämnesspecifik undervisningscentrerad
Specialpedagogisk kompetens	Kvalificerad hjälp att planera in differentiering i undervisning och stoff.	Kvalificerad hjälp direktrelaterad till elevers uppvisade svårigheter
Orsaker till specialpedagogiska behov	Elever i svårigheter. Svårigheter uppstår i mötet med olika företeelser i utbildningsmiljön.	Elever med svårigheter. Svårigheter är antingen medfödda eller på annat sätt individbundna.
Tidsperspektiv	Kortsiktighet.	Långsiktighet.
Fokus för specialpedagogiska åtgärder	Elev, lärare, lärandemiljö	Eleven
Uppdelning av ansvaret för specialpedagogisk verksamhet	Arbetsenheter (-lag) och lärare med aktivt stöd från rektor (och hemmet).	Speciallärare, specialpedagoger och elevvårdspersonal

2.2 Tidigare/ Aktuell forskning

2.2.1 Barn i behov av särskilt stöd

Det finns olika uppfattningar om vilka barn som kan räknas till de barn som är i behov av särskilt stöd. Holmsten² (2002) nämner att alla barn har rätt till stöd i sin utveckling men att vissa barn har större behov än andra. Dessa svårigheter kan bero på olika faktorer, som till exempel kris i hemmet, kronisk sjukdom eller ett varaktigt funktionshinder.

Piltz-Maliks och Sjögren Olsson³ (1998) beskriver begreppet barn i behov av särskilt stöd som barn med svårigheter att delta i en barngrupp. De har oftast inte knäckt den sociala koden med andra människor. Detta medför enligt författarna att de barn som är i behov av särskilt stöd inte kan hävda sig och står utanför gruppen. Med detta menas att barnen inte har den lekfärdighet som krävs för att kunna samspela med andra barn i leken. Även det motsatta förhållandet kan råda, att dessa barn tar för mycket plats vilket kan resultera i att barnet blir ett störande moment för de övriga barnen, enligt Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998).

Serrebo⁴ (2003) förklarar begreppet barn i behov av särskilt stöd som att det kan handla om barn med olika svårigheter. Författaren nämner att det kan bero på ett funktionshinder, språkstörning eller olika typer av handikapp. Hon hävdar att förskollärarna behöver ha kunskap om de olika svårigheterna för att inte ställa för höga eller för låga krav på barnen i förskoleverksamheten.

Olsson och Olsson (1998)⁵ hävdar att barn i behov av särskilt stöd har olika behov och svårigheter, en del kan ha diagnos som till exempel ADHD, autism eller Asperger medan andra inte har det. Författarna anser vidare att alla barn någon gång behöver extra stöd, det kan handla om så lite som mer uppmärksamhet från en vuxen ibland. Detta är något som även Socialstyrelsen (1995:2) tar upp och menar att barn i behov av särskilt stöd inte behöver vara någon bestämd grupp med bestämda egenskaper utan det kan vara en grupp barn med ett kort- eller långvarigt behov. De anser att barnet måste ses i relation till den miljö som barnet vistas i.

---

² Susanne Holmsten är en socionom, utredare och utvärderare.

³ Kristina Plitz – Maliks och Elisbet Sjögren Olsson är båda två psykologer med en lång erfarenhet ifrån förskolan.

⁴ Susanne Serrebo är både speciallärare och högskoleadjunkt i specialpedagogik.

⁵ Britt-Inger Olsson är lärare på barn och fritidsprogrammet och barnavårdslärare med metodiklärarutbildning. Kurt Olsson är lärare i svenska, filosofi och religion som också arbetat som sfi-lärare.

Tillvägagångssätt

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) påpekar att alla barn behöver uppleva tillfredsställelsen av att göra framsteg, övervinna svårigheter samt vara delaktiga i verksamheten. Sandberg⁶ (2010) hävdar att det är förskolan som skall anpassa verksamheten efter varje barns behov samt att förskolan skall ge ett generellt stöd till barnet. Det är viktigt som personal att uppmärksamma vad i omgivningen som påverkar barnet i det ömsesidiga samspelet mellan barn, personal samt miljö. Gällande barn i behov av särskilt stöd eller barn som riskerar att få svårigheter är det bättre att förebygga problemet än att senare reparerar det. Sandberg (2010) hävdar att det kan förebyggas genom att både ha generella insatser som är riktad till alla barn i gruppen eller insatser som riktar sig till det enskilda barnet. Att tidigt upptäcka de barn som är i behov av särskilt stöd förebygger senare svårigheter för vidare utveckling samt arbete med dessa barn. Detta är något som även Rye⁷ (1993) förespråkar. Om de barn som är i behov av särskilt stöd tillges tidiga åtgärder redan i förskolan kan deras kommande utveckling få en positiv riktning.

Sandberg (2010) anser att kartläggning är ett viktigt moment som innebär att förskolläraren i samverkan med barnets föräldrar planerar vilka resurser som behövs för att kunna ge barnet bästa möjliga stöd till i förskolan. Teveborg⁸ (2001) hävdar att förskolläraren i arbetet med barn i behov av särskilt stöd bör organisera arbetsinsatserna utifrån en kartläggning av barnet. Denna kartläggning kan innehålla barnets förutsättningar, behov samt i vilka situationer svårigheterna uppstår. Andersson⁹ (1999) hävdar också att förskolläraren i sitt arbete bör kartlägga anledningen till det avvikande beteende som barnet uppvisar samt undersöka dess uppkomst, för att ge bästa möjliga hjälp och stöd till barnet. Förskolläraren bör även tänka på vem eller vilka som kanske måste förändra sig i arbetet. Det behöver inte alltid vara barnet som är orsaken till problemet utan förklaringen kan också finnas i miljön.

Stensaasen & Sletta¹⁰ (1996) lyfter fram att förskolläraren utifrån tidigare arbetslivserfarenhet, tidigt kan fånga upp de beteenden och signaler som är avvikande ifrån ”normaliteten”. Det är också viktigt att förskollärarna är öppna för att kunna reflektera över och diskutera sitt förhållningssätt och beteende gentemot alla barn men allra främst gentemot de barn som är i behov av särskilt stöd. I arbetet med dessa barn poängterar författaren att förskollärarna måste undvika att stoppa barnen i ”fack” och istället försöka lyfta fram utvecklingspotentialen hos barnen.

---

⁶ Anette Sandberg är docent i pedagogik vid Mälardalens högskola.

⁷ Henning Rye är professor vid Oslos universitet.

⁸ Lennart Teveborg är generaldirektör för Statens institution för handikappsfrågor

⁹ Inga Andersson är filosofie doktor men har även lång erfarenhet som skolpsykolog.

¹⁰ Svein Stensaasen & Olav Sletta är både professorer i pedagogik.

2.2.2 Arbetets organisering - Fokus på miljö eller individen

Vetenskapsrådet(2010; i Sandberg och Norling 2010) genomförde år 2010 ett forskningsprojekt som heter "Pedagogisk verksamhet för barn i behov av särskilt stöd i förskolan – generellt och specifikt". Utifrån denna studie som grundas på intervjuer av förskollärare belystes två stycken synsätt på begreppet barn i behov av särskilt stöd. Det första var att förskollärare ansåg att de inte gör något speciellt för de barn som är i behov av särskilt stöd, att de *"inte gör något unikt"* (Sandberg, 2010, s. 44). Det andra synsättet är att dessa *"barn behöver och får mer av personalen för en aktiv medverkan i förskolan"* (Sandberg, 2010, s. 44). I det synsättet behöver barnen få mer uppmärksamhet ifrån de vuxna.

I skollagen framgår det att barn som är i behov av särskilt stöd skall få den omsorg som deras särskilda behov kräver. Det står även angivet att förskoleverksamheten skall utgå ifrån varje barns behov. Socialstyrelsen (1995:2) beskriver att kommunen skall ha ansvaret för de barn som är i behov av särskilt stöd. Det skall finnas en tydligt uttalad policy för att det är kommunens ansvar att hjälpa de barn som är i behov av särskilt stöd och att inte hela ansvaret skall ligga på förskolan, skolan eller fritidshemmet. Skolverket (2005a) poängterar att planeringen av arbetet med de barn som är i behov av särskilt stöd skall utgå utifrån den miljö som barnen vistas i men stödet behöver inte alltid se likadant ut i varje miljö som barnen vistas i.

Resurser och arbetsformer

Hellström (1999) anser att det är viktigt att barnen som är i behov av särskilt stöd får tillgång de resurser som de har rätt till. Det skall också finnas en handlingsplan där det framgår vad barnet behöver för att kunna klara av vardagen på förskolan. I denna handlingsplan skall det även vara angivet om det behövs mer resurser som går utanför förskolans ramar som till exempel habilitering eller andra stödinsatser. Här är det viktigt att kunna se klart och tydligt vilka som är förskolans uppgifter och vilka insatser som de andra stödinsatserna skall ansvara för enligt Hellström. Samtidigt tycker förskollärarna att ansökningar om resurser är lönlöst arbete då det är svårt att få ansökningarna beviljade, enligt Lutz (2006). Lutz har gjort en avhandling som handlar om relationen mellan begrepp, avvikelse och särskilt stöd i förskolan. Hans bedömning utifrån detta var att det finns en stor medvetenhet hos förskollärarna gällande hur de bör och skall gå tillväga när ett barn "faller" utanför ramarna.

Lutz (2006)¹¹ beskriver vidare i sin första avhandling att förskollärarna anser att bemanningen inom förskolan har minskat. Detta bidrar till att det skapas sämre förutsättningar för förskollärarna att kunna arbeta med barn som är i behov av särskilt stöd. Lutz (2009) har i sin andra avhandling bedrivit ytterligare forskning där det har framkommit att det finns skillnader i hur personalen hanterar barn i behov av särskilt stöd, inom förskolan och grundskolan. Inom förskolan utformas hela miljön så att alla barn kan utvecklas på bästa sätt medan det i grundskolan blir

---

¹¹ Kristian Lutz är universitetslektor vid Malmö Högskola.

en uppdelning på de barn som skall gå i vanlig grundskola respektive särskola. Lutz anser vidare att det inom grundskolan finns möjlighet att utnyttja interna resurser som till exempel psykolog och skolläkare. Inom förskolan saknas dock dessa förutsättningar, enligt honom. Förskoleverksamheten måste i dessa situationer ta hjälp av externa resurser, såsom specialpedagog¹². Detta är dock något som på grund av ekonomiska skäl inte är möjligt att göra för många förskolor, enligt Lutz.

Stensaasen & Sletta (1996) anser att förskollärarnas arbete med barn i behov av särskilt stöd oftast är krävande, för att resurserna inte finns tillgängliga som de skulle önska. Oavsett resurs måste förskollärarnas förhållningssätt vara flexibelt för arbetet med de barn som är i behov av särskilt stöd. Förskolläraren måste kunna se möjligheter istället för svårigheter och ge barnen goda utvecklingsmöjligheter oberoende på vilket särskilt behov barnen har menar Stensaasen & Sletta. Hellström (1999) anser att det är viktigt att som förskollärare kunna vara flexibel och öppen för förändringar i sitt arbetssätt som senare kommer påverka både förskolläraren själv och barnens utveckling till det positiva. I arbetet med barn i behov av särskilt stöd behövs enligt författaren, en resurs för det enskilda barnet. Då är det viktigt att parterna inte blir isolerade från barngruppen utan barnet skall vara delaktigt i barngruppens sociala gemenskap. Hellström (1999) anser att det är viktigt att förskollärarna har förståelse för hur det enskilda barnet påverkas av och i barngruppen. Socialstyrelsen (1995) anser att resurser för de barn som är i behov av särskilt stöd bör finnas till hands i förskolorna. Denna resurs skall finnas i verksamhetens planering och dess arbete skall uppföljas och utvärderas. De beskriver vidare att resurserna skall finnas till hands vid olika sorters hjälp för både barnen och förskollärarna. Författaren hävdar att resurser kan vara en personalförstärkning antingen till det enskilda barnet eller till hela barngruppen. Det kan också vara en form av handledning till förskollärarna. Socialstyrelsen (1991) har gjort flera undersökningar där det har framkommit att nedskärningar gjorts inom förskolan. Detta har bidragit till personalbrist, barngrupperna har blivit större samt att resurserna till de barn som är i behov av särskilt stöd har minskats.

Åtgärdsprogram¹³ - en del av arbetet med barn i behov av särskilt stöd

Verneresson (2002)¹⁴ nämner att vanligen har det varit så att åtgärdsprogram utförts av en specialpedagog men att förskollärarna möter på allt fler barn som är i behov av särskilt stöd. Därav anser författaren att det behövs mer handledning och kunskap

---

¹² Specialpedagogen skall tillsammans med personal och ledning bidra till utveckling av det inre pedagogiska arbetet, så att verksamheten kan erbjuda goda lärmiljöer och ge de barn stöd och hjälp som är i särskilt behov av det. (Specialpedagogiska institutet)

¹³ Ett åtgärdsprogram är ett dokument där det tydligt skall framgå vilket stöd barnet behöver, utformningen av det samt dess genomförande (Skolverket, 2010).

¹⁴ Inga-Lill Verneresson är universitetsadjunkt och verksam pedagogik lärarutbildare och fortbildare i specialpedagogik och svenska vid Linköpings universitet.

hos förskollärarna för att kunna utföra ett åtgärdsprogram och för att sedan kunna se barnens kunskaps och personlighetsutveckling. Det är viktigt när ett åtgärdsprogram kartläggs att förskolläraren är försiktig så att ingen part tar illa upp enligt Verneresson. Fischbein och Österberg (2003)¹⁵ anser att i ett åtgärdsprogram skall inte bara den individuella förutsättningen synas utan det är viktigt att även uppmärksamma de svårigheter som ”problemet” kan bottna i. Enligt Skolverket (2011) finns det ingen bestämmelse att åtgärdsprogram skall göras i förskolan men däremot har barnen rätt till särskilt stöd, som deras speciella behov kräver. Detta för att de barn som är i behov av särskilt stöd skall ha möjligheter till att kunna utvecklas och lära i enlighet med målen i läroplanen för förskolan (Lpfö 98).

Tidsbrist

Lutz (2009) har forskat fram att det måste finnas mer tid till för att kunna arbeta med barn som är i behov av särskilt stöd då den ordinarie verksamheten inte är gynnsam nog. Vidare menar författaren att förskollärarna som ingick i hans forskning anser att medvetenheten finns för hur de skall bemöta barnens behov men att tiden är det som begränsar dem. Lutz anser också att möjligheten till att kunna gå ifrån den hela barngruppen för att arbeta med en individ i taget är begränsad. Skolverket (2002c) har gjort en kvalitetsundersökning där det har framkommit att förskollärarna i förskoleverksamheten känner en frustration över tiden. De hävdar att det inte finns tillräckligt med tid för att kunna utföra planering, utvärdering av verksamheten samt att kunna sätta sig ner med det enskilda barnet. Persson (1995) beskriver också att svårigheter med barn i behov av särskilt stöd är att den vanliga pedagogiken inte räcker till. Det är viktigt att förskollärarna får stöd/handledning av en specialpedagog för att kunna planera sin verksamhet för de barn som är i behov av särskilt stöd.

---

¹⁵ Siv Fischbein är forskare och professor i specialpedagogik på Lärarhögskolan i Stockholm och Olle Österberg är lärare och varit verksam vid både grundskolan och Lärarhögskolan i Stockholm.

2.2.3 Centrala aspekter kring arbete med barn i behov av särskilt stöd

Människosyn

Bergqvist m.fl. (2003) anser att det är viktigt att förskollärare reflekterar över sin människosyn samt samhällssyn vid arbete med barn, inte minst vid arbete med barn i behov av särskilt stöd. Alla har vi olika erfarenheter och synsätt och dessa styr oftast vår uppfattning och beskrivning av olika ting i detta fall barn i behov av särskilt stöd. Detta förespråkar även Andersson (1999) som anser att det är viktigt som förskollärare att tänka på sin egen människosyn för att kunna bemöta alla barn på bästa möjliga sätt men främst för de barn som är i behov av särskilt stöd. Hellström (1999) anser att det är viktigt att förskollärare ser till att barnets behov blir bekräftat och accepterat, oavsett dess styrkor och svagheter. De barn som är i behov av särskilt stöd behöver vuxna som kan sätta sig in i deras livsvärld och förstå deras beteenden. Författaren anser att det är grunden till det pedagogiska arbetet, specifikt vad som händer i mötet mellan personal och barn. Utifrån sina intervjuer i avhandlingen har Lutz (2009) kommit fram till att förskollärarnas kompetens i att möta barn i behov särskilt stöd måste breddas samt att personalen bör kunna avsätta tid för enskilt arbete med dessa barn.

Förskolan och arbetslagets ansvar

Andersson (1999) hävdar att barngrupperna inom förskolan blir allt större, vilket kan skapa oro bland barnen. Detta kan bidra till att förskollärarna får svårt att kunna anpassa förskoleverksamheten så den blir individanpassad. Författaren hävdar att förskolläraren idag har ett större ansvar och har fler arbetsuppgifter än vad den borde ha. Förskolläraren skall hjälpa många barn och se till varje individ men det är ett svårt arbete. Läroplanen för förskolan Lpfö 98 (Reviderad 2010) poängterar att förskollärare kommer att få ett större och mer tydligt ansvar för barnens utveckling och för verksamhetens utformning. Fischbein och Österberg (2003) lyfter fram att förskollärarna har olika synsätt i sitt arbete med barn som är i behov av särskilt stöd. Författaren anser att förskollärare vanligtvis vid svårigheter i arbetet med dessa barn skjuter upp ”problemet” eller lämnar över ansvaret till någon annan. En minoritet av förskollärare ser de möjligheter som kan öppna upp till variation, lärande, stimulans och spänning i förskoleverksamheten.

Hellström (2003) anser att förskolan skall erbjuda alla barn stöd och arbeta utifrån demokratiska former. Författaren förklarar att under arbetets gång är det viktigt att förskollärarna har regelbundna samtal med hemmet för att göra föräldrarna involverade i arbetet med alla barn men främst för de som är i behov av särskilt stöd. Skolverket (2005a) belyser också vikten av förskollärarnas samverkan med föräldrarna och att göra dem involverade i planeringen av hur arbetet samt hur stödet skall gå till i verksamheten. Förskollärarna skall också kontinuerligt utvärdera och uppfölja arbetet med barnet för att på bästa sätt se om det skett någon förändring hos

barnet och förskollärarna själva. Förskollärarna har möjlighet att därefter diskutera i arbetslaget hur arbetet skall gå vidare med samverkan med föräldrarna.

Vidare anser författaren att förskolan är ett bra stöd för familjerna. Det genom att Personalen skall ha ett bra demokratiskt samarbete både i arbetslaget och med föräldrar för att de skall känna sig delaktiga i barnens vardag. Hellström (1999) talar också för att förskolan skall utgå ifrån barns egna erfarenheter och kunskaper. För att få igång barns inlärnings – och utvecklingsprocesser är det viktigt att förskollärarna stimulerar och stödjer barns utvecklingsgång.

Serrebo (2003) beskriver att en bra förskola är en förskola som är öppen för förändringar. Hon anser att en bra förskola för barn i behov av särskilt stöd grundas i personalens attityder, förväntningar och känslor. Men givetvis handlar det mestadels av en vilja till förändring av personalen samt en vilja till att utveckla rutiner samt arbetssätt. Hellström (1999) påpekar, när det gäller arbetet med barn som är i behov av särskilt stöd, att det är viktigt att som förskollärare vara lyhörda för barns olika behov. Hon hävdar att förskollärarnas baskunskaper räcker långt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Baskunskaper är att kunna se hur barnet mår, vad barnet behöver och kunna förstå deras uttryckssätt. Det är också viktigt att som förskollärare följa barnets utveckling för att tidigt uppmärksamma om dess beteende avviker från övriga barngruppen.

Att kunna organisera miljön

Lpfö 98 lyfter fram hur viktigt det är att miljön skall anpassas till varje barns individuella behov samt att miljön skall locka fram lust att lära. I den nya läroplanen för förskolan (Lpfö 98 reviderad 2010) beskrivs att barnens behov och intressen som de själva ger uttryck för bör finnas med i planeringen och utformningen av miljön i den pedagogiska verksamheten. Socialdepartementet (2004) hävdar att det kan vara miljön som påverkar barnen och att det är personalens kompetenser som skall utvärderas och inte barnens prestationer.

Björck-Åkesson¹⁶ (2009) förespråkar att den fysiska miljös utformning har en stor betydelse när det kommer till de barn som är i behov av särskilt stöd. Den fysiska miljön innebär lokalernas utformning och olika material som finns tillgängligt för barnens lek. Hon nämner också den sociala miljön som en viktig del utav arbetet med de barn som är i behov av särskilt stöd. Den sociala miljön handlar om hur barnet blir bemött av förskollärarna samt samspelet mellan barnet och andra barn i leken.

Hellström (1999) anser att om inte innehållet, arbetssättet och organisationen av verksamheten är en helhet så kan det bidra till att det förvärrar eller skapar ännu mer problem för barnen. Därför är det viktigt att ha miljön som en central del vid arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

---

¹⁶ Eva Björck-Åkesson är psykolog och professor i pedagogik med inriktning specialpedagogik på högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping (HLK).

3. Metod

Nedanstående avsnitt kommer att behandla insamlingsmetoder, urval samt etiska principer.

3.1 Datainsamlingsmetod

I detta examensarbete har vi valt att använda oss av kvalitativa intervjuer. Innan datainsamlingen påbörjades skickades vårt missivbrev (se bilaga 1) ut som belyste vårt val av ämne. Vi ville att förskollärarna skulle få en inblick i vårt examensarbete och då särskilt vad det handlar om.

I missivbrevet får respondenterna ta del av de olika etiska reglerna som beskrivs under etiska ställningstaganden (se s. 17). Den kvalitativa intervjuform som vi bestämde oss för att använda blev den semistrukturerade intervjun. Denscombe (2000) förespråkar denna form av intervju som tillåter respondenten att ge uttryck för sina egna tankar och ord. Därav valde vi denna metod då vi också tycker det är viktigt att respondenterna får uttrycka sina egna tankar. Stukat (2005) beskriver att i denna form kan intervjuaren formulera frågorna på ett sådant sätt som är lättast för respondenten att förstå. Här kan samspelet mellan dessa två parter användas för att få bästa möjliga svar på frågorna. Våra frågor var förskollärarnas definition på begreppet barn i behov av särskilt stöd, hur förskollärarna organiserar arbetet samt hur de ser på sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd. Vi valde att använda oss utav ljudupptagning för att inte missa några viktiga verbala detaljer. Denscombe (2000) hävdar att ljudupptagning har brister som att det inte får med den icke verbala kommunikationen såsom kroppsspråk och gester.

3.2 Urval

För att få svar på våra forskningsfrågor har vi intervjuat 10 stycken utbildade förskollärare som är verksamma på tre olika förskolor i en mellanstor kommun i Sverige. Vi har intervjuat fem förskollärare var. Studien kommer inte att jämföra förskolorna med varandra utan har valt att jämföra förskollärarna med varandra oavsett arbetsplats. Urvalet skedde utifrån ett bekvämlighetsurval. Vi valde de förskollärare som vi har kommit i kontakt med både privat och i tidigare arbetsliv. Bekvämlighetsurval är något som Bryman (2002) beskriver som att forskaren själv väljer sina respondenter utifrån om de finns tillgängliga just då. Våra respondenter är anonyma därför har vi valt att använda oss av påhittade namn. Deras namn är; Johanna, Marlene, Katarina, Karin, Anette, Lisa, Mona, Anki, Anna samt Erika. Alla våra respondenter är förskollärare och arbetar med barn i åldern 3 – 5 år.

3.3 Databearbetning och analysmetod

Efter det att intervjuerna hade genomförts var det dags att transkribera alla intervjuer. Efter transkriberingen läste vi igenom varandras intervjuer för att få en överblick om vad som har sagts i samtliga intervjuer.

Efter genomläsningen börjande vi bearbeta svaren ifrån intervjusvaren. För på bästa sätt kunna se likheter och skillnader valde vi att klippa ut våra intervjusvar och skapa olika högar där det blev mer tydligt vad respondenterna hade svarat på de olika frågorna. Sedan skapade vi huvudrubriker med olika kategorier som tydligt sammanfattade vårt resultat. Detta för att vi och våra läsare skall få en god inblick över vad våra intervjuer genomsyrades av. I vårt resultat kommer att grundas på vad några förskollärare *säger* att de gör, inte på observationer av deras verksamhet.

3.4 Etiska ställningstaganden

Informationskravet

I vårt missivbrev fick respondenterna information om att intervjun är frivillig. Enligt Vetenskapsrådet (2002) skall respondenterna få information om var resultatet kommer att publiceras om de vill ta del av studiens resultat.

Samtyckeskravet

Enligt Vetenskapsrådet (2002) innebär samtyckeskravet att respondenten har rätt att bryta intervjun och sitt deltagande när som helst. Innan intervjun påbörjades var vi noggranna med att påpeka för respondenterna att de har rätt till att själv bestämma om, hur länge och på vilka villkor de deltar i studien.

Konfidentialitetskravet

Enligt Vetenskapsrådet (2002) innebär konfidentialitetskravet att deltagarna får vara anonyma och att personuppgifter inte skall förekomma i resultatet. Innan intervjun genomfördes förklarade vi att respondenten är anonym och att inga personuppgifter visas i studien.

Nyttjandekravet

Enligt Vetenskapsrådet (2002) innebär kravet att det är bara vi som läser och har hand om det insamlade materialet. Vi förklarade att det som insamlats i datainsamlingen endast kommer att användas i denna studie.

4. Resultat

4.1 Förskollärarnas uppfattningar om vad som menas med barn i behov av särskilt stöd

Barn i behov av särskilt stöd är - Barn med språklig svårighet

Sju av tio förskollärare anser att barn som är i behov av särskilt stöd kan ha svårt med det svenska språket och kan därför behöva extra stöd för att utveckla det svenska språket. En av förskollärarna påpekar att orsaken till språklig svårighet kan vara att barnet vistas i två språkmiljöer och kan bidra till att barnet inte utvecklar det svenska språket. En annan av förskollärarna anser att vissa barn kan behöva stöd och hjälp att fungera i barngruppen. Då hon menar att barnet kan ha svårigheter med att inte veta

hur han eller hon skall kommunicera med de andra barnen. Hon poängterar att de barn som behöver stöd är de *”barn som sticker ut ur mängden som inte har bra språk, som vi behöver jobba mer med”* (Karin).

Barn i behov av särskilt stöd är - Barn med sociala svårigheter

Fyra av tio förskollärare anser att barn i behov av särskilt stöd kan sakna den sociala förmågan och behöver extra stöd vid lek för att fungera tillsammans med andra barn. En annan av förskollärarna påvisar detta genom att säga *”..det kan vara de barn som inte klarar av att leka..”* (Karin). Hon anser att barnet kan ha stora svårigheter med den sociala biten vilket påverkar umgänget med de andra barnen i verksamheten. Därför behövs ett stöd för att hjälpa barnet in i gruppen och i lek tillsammans med andra barn.

Barn i behov av särskilt stöd är - Barn med en motorisk svårighet

Två av tio förskollärare anser att barn i behov av särskilt stöd kan ha svårigheter med det motoriska. Motoriksvårighet kan då vara ett besvärande moment som kräver mycket stöd eftersom motoriken används hela tiden. En förskollärare anser att det kan handla om att det kan vara *”..svårt att klara de olika vardagsrutinerna”* (Katarina).

Barn i behov av särskilt stöd är - Barn med en fysisk nedsättning

Två av tio förskollärare påpekar att barn i behov av stöd kan ha uppenbara nedsättningar i form av fysisk nedsättning såsom till exempel synskada, hörselskada eller genom att vara rullstolsbunden. En av dessa förskollärare hävdar att de barn som har sina uppenbara behov, gör att hon redan innan vet hur hon skall bemöta de barn samt ge de stöd som de behöver.

4.2 Förskollärarnas erfarenheter av barn i behov av särskilt stöd

Bred erfarenhet av barn i behov av särskilt stöd

Åtta av tio förskollärare anser att de har en bred erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. De flesta förskollärarna har varit verksamma i många år, där av deras erfarenhet. De anser att alla barn har något speciellt behov på ett eller annat sätt och att det inte alltid behöver vara ett barn med en diagnos som är i behov av särskilt stöd. De anser också att det är viktigt att som förskollärare kunna vara uppmärksam på avvikande beteenden som barnen kan ha. En förskollärare nämner att *”genom åren har man fått stor erfarenhet men samtidigt känner man sig aldrig fullärd”* (Mona). Två av tio förskollärare som har bred erfarenhet av barn i behov av särskilt stöd har arbetat i särskola. En av förskollärarna har därtill erfarenhet genom att vara förälder till ett barn i behov av stöd. Dessa två förskollärare hävdar att deras bakgrund gör det naturligt att de lägger ner extra tid på dessa barn som behöver stöd utan att de reflekterar över det. En av förskollärarna poängterar att *”genom att vara*

mamma till ett barn som har svår damp/ ADHD och efter att ha jobbat i särskola flera år, blir det naturligt att jag lägger ner lite extra på dessa barn” (Mona).

Liten erfarenhet av barn i behov av särskilt stöd

Två av tio förskollärare påpekar att de har liten erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. En av förskollärarna säger *”inte så mycket just nu, har ett barn på avdelningen med diagnos och som har resurs. Så det är nog de närmsta jag har kommit, tidigare har jag inte arbetat med dessa barn”* (Karin).

Förskollärarna hävdar att de på eget initiativ tar reda på information om olika diagnoser och dylikt genom tillexempel internet eller biblioteket. De påpekar också att de tar del av sina kollegors tidigare erfarenhet i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. En förskollärare lyfter fram att *”jag har ingen utbildning utan bara små kurser. Att kunna utbyta kunskaper med kollegorna ser jag som en stor tillgång när man inte har någon större erfarenhet själv”*(Johanna).

4.3 Förskollärarnas organisation och utvärdering av sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd.

Observation

Två metoder som förskollärarna lyfter fram i sitt arbete med att organisera arbetet kring barn i behov av särskilt stöd i förskolan är, observation och kartläggning. Förskollärarna beskriver att de genom dessa två metoder kan se barnets beteende i olika situationer för att sedan kunna ha det som ett underlag till fortsatt arbete. Vid intervjuerna var en av förskollärarna mer konkret och poängterade att hennes arbetslag observerar barnet *när* de verkar behöva stöd, med *vilken/vilka* förskollärare som beteendet framkommer samt *vad* arbetslaget måste ändra på för att underlätta för barnet.

En annan förskollärare hävdar att hon observerar barnet i första hand för att se hur barnets beteende är. Förskolläraren nämner också att hon försöker få fram information av föräldrarna om tidigare beteende har förekommit någon annanstans. Förskolläraren påpekar också att hon ber de övriga i arbetslaget om hjälp för att få ett större perspektiv och ber om deras observation. Hon säger att *” jag pratar mycket med kollegorna i arbetslaget för vi ser barnen med sex olika ögon”* (Lisa).

En annan förskollärare tar upp att hennes arbetslag kartlägger och tydligt dokumenterar barnets avvikande beteende. Detta används som underlag till åtgärdsprogrammet. Åtgärdsprogrammet utförs med hjälp av en specialpedagog och anses vara ett bra sätt för att både förskollärarna och föräldrarna skall kunna följa barnens uppsatta mål och utveckling på ett lätt samt tydligt sätt. Hon påpekar dock att åtgärdsprogrammet är på väg att försvinna från hennes arbetsplats men poängterar att dokumentation är extra viktigt och att alla verksamma förskollärare bör utföra en dokumentation till varje barn.

Samtal i arbetslag

Tre av tio förskollärare benämner att samtalet i arbetslaget är viktigt och är en bra grund för att kunna utforma arbetet med barn i behov av särskilt stöd. De flesta påpekar att de i samtalet med arbetslaget kan stämma av med varandra om vad de har observerat och tagit fasta på i olika situationer. En förskollärare nämner att *”för det första pratar vi alltid inom arbetslaget”* (Johanna).

Föräldrasamverkan

En majoritet av förskollärarna påpekar att samtalet med föräldrarna i allra högsta grad är viktigt. De nämner också att samverkan med föräldrarna är en viktig del av denna process. En förskollärare nämner att vid samtal med föräldrar är det viktigt att förskollärarna samtalar med föräldrarna om situationen på ett ödmjukt sätt. Hon nämner i intervjun att de *”samtalar lite extra med föräldrarna, inte säga att nu har vi sett det här och det här utan att säga det på ett snällt sätt, ett sätt som föräldrar vaggas in i det”* (Anki). Förskolläraren menar vidare att föräldrarna måste få andrum och tid på sig för att acceptera att deras barn är i behov av särskilt stöd. Förskolläraren menar att vissa föräldrar kan ta illa vid sig och kan ha svårt att acceptera att deras barn behöver extra stöd.

A och O med planering

Alla förskollärare nämner att de har planeringstillfällen då de planerar in aktiviteter som är anpassade till alla barn. Det framgår av resultatet att en av förskollärarna påpekar att i deras planering är det viktigt att se till att varje barn blir inkluderat i aktiviteterna som skall utföras. De nämner också att det är viktigt att aktiviteten är utformad efter barnens bästa förmåga. En av förskollärarna anser att arbetslaget tar hänsyn till de barn som är i behov av särskilt stöd och planerar arbetet efter barn men också andra aktiviteter som utvecklar och utmanar dessa barn. Hon nämner att *”ja det är när vi planerar som vi anpassar aktiviteterna till barnens olika förmågor”* (Anette)

Barngruppernas sammansättning

En av förskollärarna anser att genom gruppindelning kan förskollärarna använda sig av olika arbetssätt som kan gynna de barn som är i behov av särskilt stöd.

En av tio förskollärare påpekar att uppdelning av barngruppen beror på hur barnet uppträder i större grupper. Vissa barn kan tycka det är obehagligt med mycket rörelse runt omkring och behöver därför vara i en mindre grupp för att känna sig stimulerad och trygg. Det är också en trygghet för förskolläraren själv att börja med barnet i en mindre grupp för att se vart barnet befinner sig samt för att se dess beteende i det skedet. Hon säger att *”genom att dela in barnen i mindre grupper kan vi använda olika arbetssätt för att gynna de barn som är i behov av särskilt stöd”* (Anette).

Miljöns formbarhet som en utmaning

Två av tio förskollärare anser att arbetslaget organiserar arbetet med hjälp av miljön. De poängterar vikten av att kunna forma miljön efter barns behov för att på bästa sätt hjälpa alla barn men främst de barn som är i behov av särskilt stöd. En av förskollärarna påpekar problematiken av att verkställa detta då de inte vet *hur* de skall utforma miljön och att det är svårt att tillgodose *alla* barns behov. En förskollärare nämner att miljön kan vara svår att utforma för dessa barn. Hon säger att ”*vi har lite kniven mot strupen hela tiden, vi vet att dem ska ha det (avser stödet) men hur ska vi göra?*” (Anette).

4.4 Förskollärarnas utvärdering på arbetet med barn i behov av särskilt stöd

Regelbunden utvärdering i arbetslaget

Sex av tio förskollärare nämner att deras arbetslag regelbundet utvärderar sitt arbete. De nämner att de under dagen försöker samtala med varandra om de har sett något avvikande beteende. Förskollärarna nämner att tiden inte finns för att kunna utvärdera så mycket som de skulle vilja göra. En av förskollärarna poängterar att de använder sig av pedagogisk dokumentation som ett underlag för utvärdering. Pedagogisk dokumentation innebär att förskollärarna observerar barnens lärande och beteende i förskoleverksamheten, dokumenterar och reflekterar sedan kring det som dokumenterats. Förskolläraren säger att ”*vi samtalar med varandra och för dokumentation för att på bästa sätt hålla koll på arbetet, framgångarna eller motgångarna*” (Lisa).

Utvärdering via utvecklingssamtal

Två av tio förskollärare nämner att de ser utvecklingssamtal som ett tillfälle att kunna utvärdera både barnens framgångar och motgångar samt deras egna arbetssätt. Hon säger att ”*när vi har våra utvecklingssamtal ser vi till att vi har dokumentation tillgänglig, vi skriver ju alltid upp mål för de här barnen och då finns de till hands och utvärderas hur det har gått här och hemma*” (Lisa).

Utvärdering sker ej

En av förskollärarna säger helt ärligt att hon och hennes arbetslag är dåliga på att utvärdera arbetet med de barn som är i behov av särskilt stöd. Hon tar upp att de behöver skräpa sig och bli mycket bättre på detta. Hon nämner också att en timmes planering inte räcker till för att hinna med utvärdering av arbetet med dessa barn som de skulle vilja göra. Hon nämner också att det på BVT¹⁷ sker en utvärdering. Hon säger att ”*..när det gäller de här barnen så behöver man utvärdera mycket oftare*” (Anette).

---

¹⁷ Barnvårdsteamet som innebär att personalen tillsammans med en specialpedagog, förskolechefen sitter ner och diskuterar hur de kan hjälpa de barn som behöver extra stöd. Sedan efter några månader gör de en återkoppling för att se om det har skett någon förändring både hos barnet och förskollärarna.

Utvärdering genom åtgärdsprogram

En av förskollärarna lyfter fram att hennes arbetslag använder åtgärdsprogram som en utvärdering. Hon beskriver att detta görs regelbundet tillsammans med föräldrarna för att se hur arbetet har gått och hur det skall gå vidare. Hon poängterar dock att åtgärdsprogrammet skall tas bort från hennes arbetsplats eftersom det kostar för mycket pengar. Förskolläraren trycker på att det då blir extra viktigt med dokumentation för att på något sätt följa barnets utveckling och arbetets process. Utvärderingen genomförs tillsammans med barnets föräldrar både på vår – och höstterminen. Hon säger att *”vi gör åtgärdsprogram och gör regelbunden utvärdering tillsammans med föräldrar”* (Lisa).

4.5 Förskollärarnas uppfattningar om hinder som behövs vid organiserande av arbete med barn i behov av särskilt stöd

Assistent – svårtillgängligt

Alla förskollärare poängterar att det är svårt att få en assistent till de barn som är i behov av särskilt stöd. Samtliga förskollärare har dock en kontinuerlig kontakt med en specialpedagog vilket de ser som en bra tillgång. En av tio förskollärare påpekar också att vi som blivande förskollärare skall tänka på hur svårt det kan vara att få tillgång till en resurspersonal till de barn som är i behov av särskilt stöd. Hon uttrycker att *”det är ganska svårt att få en resurs, det är bra för er att veta som kommer ut”*. (Erika)

Tidsbrist & personalbrist överlag

Fem av tio förskollärare nämner tidsbristen som en annan begränsande resurs då det till exempel inte finns tid att kunna gå iväg och arbeta enskilt med barn som är i behov av särskilt stöd. En av dessa förskollärare nämner att *”mer tid! Det är mer tid som behövs! Det är det som fattas, tiden räcker inte till. Tid skulle man behöva mer av”* (Marlene).

Ekonomiska resurser saknas

Tre av tio förskollärare nämner att det är ekonomin som sätter stopp för att få en resurs, vilket förskollärarna finner beklagligt. De hävdar att om barnen får tidig hjälp kan det gynna barnens framtid. En av dessa förskollärare säger att *”det går inte att sticka under stolen med att ekonomin sätter stopp för det mesta, för det finns många barn här (på hennes arbetsplats) som skulle behöva stöd, det är pengarna som styr hela tiden”* (Anette).

Förskollärarna nämner vidare att arbetslaget måste ta sig tid för att avsätta enskilt arbete med barnet men att det är nästan omöjligt att genomföra. En av förskollärarna utmärker sig ifrån svaren vi fått och hävdar att de idéer och tips de får ifrån specialpedagogen inte alltid går att genomföra i praktiken för att den tiden inte finns. Hon säger att *”ibland kan jag dock känna frustration över alla bra idéer och tips vi får*

men som är svåra att genomföra på grund av att vi har för lite personalresurser” (Anna).

4.6 Förskollärarnas syn på arbetet med barn i behov av särskilt stöd

En utmaning

Tre av tio förskollärare anser att arbetet med barn i behov av särskilt stöd är en utmaning i deras yrke. De anser vidare att förskollärarna måste utgå ifrån barnens intresse för att de skall vilja lära sig något nytt. Två av dessa förskollärare nämner att det är en utmaning för sig själva för att de skall kunna hjälpa de barn som är i behov av särskilt stöd på bästa möjliga sätt. Dessa två förskollärare anser att arbetet med barn i behov av särskilt stöd bidrar till att de växer som medmänniskor. En förskollärare säger att *”jag är en förskollärare som tycker om utmaningar som gör att jag kan växa som människa”* (Marlene).

Tillsammans med andra är man stark

Hälften av förskollärarna anser att deras kompetens inom arbetslaget räcker långt för att kunna hjälpa de barn som är i behov av stöd. De flesta anser att arbetslaget måste förlita sig på varandra samt att det är viktigt att arbetslaget arbetar mot samma mål. En förskollärare lyfter fram att *”stödet utav varandra är det viktigaste tycker jag”* (Anette).

4.7 Samverkan med andra yrkesprofessioner

Samarbete med specialpedagog och med andra yrkesprofessioner

Hälften av förskollärarna har ett samarbete med en specialpedagog som finns tillgänglig i förskolans hus. Resten av förskollärarna har tillgång till en specialpedagog som kommer till förskolan för att ge handledning till förskollärarna men kan också komma för att observera barnet om de behövs. Alla förskollärarna upplever en bra samverkan mellan förskola och specialpedagog. Förskollärarna anser att deras samverkan med specialpedagogen hjälper dem i sitt arbete. De får en god handledning som hjälper deras arbete med dessa barn. En av förskollärarna lyfter fram att *”man får inte vara rädd utan man får ta fram modet och våga ”fejsa” (ta sig an) problemet så att säga. Man utvecklas mycket inom sig själv och ryggsäcken fylls på hela tiden med nya kunskaper och erfarenheter”* (Anna).

En av förskollärarna nämner att de inte har någon direkt tillgång till en specialpedagog utan att de via BVT når en specialpedagog. I BVT samverkar en personal ifrån förskolan som har mycket erfarenhet av dessa barn, en specialpedagog samt förskolechefen. Hon nämner att de träffas en gång i månaden och där får personalen komma med de barns beteende som avviker. De diskuterar tillsammans hur de skall gå vidare med arbetet med det här barnet för att sen efter några månader

återkoppla och se om det har skett någon förändring. Hon säger *”att man (skall) bryta det här mönstret som inte gynnar barns utveckling”* (Marlene).

En av förskollärarna nämner att de också har tillgång till en psykolog om de skulle behöva. Förskolan tar kontakt med psykologen som ger dem handledning och stöd i arbetet med de barn som är i behov av särskilt stöd.

5. Resultatanalys och diskussion

5.1 Metoddiskussion

Anledningen till att vi valde att göra semistrukturerade intervjuer var för att vi ansåg det finnas en större och bättre möjlighet till att få fram ett trovärdigt resultat. Detta för att vi som intervjuare får mer utförliga svar genom intervjuer och det ger oss en möjlighet att reda ut missuppfattningar direkt om det skulle ske. Enkäter var aldrig ett alternativ då vi ansåg att vi skulle få ut mer av intervjuformen. Utifrån våra huvudfrågor och med hjälp av följdfrågor kunde vi hålla en röd tråd genom alla intervjuer. De tog sig tid för att utföra dessa intervjuer vilka samtliga genomfördes i samtalsrum utan några störande moment. Valen av respondenterna gjordes utifrån ett bekvämlighetsurval, då vi tog fördel av våra tidigare kontakter inom olika förskolor. Vi anser att detta underlättade för oss intervjuare då vi hade en föräning om deras olika erfarenheter och kunskaper inom vårt ämnesområde. Vårt val av att använda oss av ljudupptagning var för att på bästa sätt få med allt de sa under intervjun. I denna form kommer dock ej den icke verbala kommunikationen med i våra intervjuer som Denscombe (2000) hävdar är gester och kroppsspråk. Vi anser dock att den icke verbala kommunikationen inte är en viktig aspekt i denna studie, då vi anser att respondenternas gester och kroppsspråk inte är relevant. Utan deras talade ord är det som ligger i fokus i vår studie.

En fördel för oss var att respondenterna kände sig bekväma med att bli inspelade. Ingen av respondenterna tyckte det var jobbigt att intervjuerna spelades in. Vi anser också att förskollärarna hade möjlighet till att uttrycka sina åsikter igenom samtalet. Hade vi istället använt oss av enkäter hade respondenterna varit tvungna att på en begränsad skrivvyta förklara sina tankar i skrift vilket kan bidra till att förskollärarna inte kan förklara hur de menar.

En nackdel som vi stötte på under vår datainsamling var att två frågor som vi hade producerat flöt samman i varandra. Detta resulterade i att vi vid transkriberingen var tvungna att slå ihop dessa två frågor på grund av att vi fick likande svar. Om vi hade gjort en pilotstudie hade vi märkt att våra två frågor om samverkan och samarbete skulle flyta samman. På grund av tidsbrist genomfördes ingen pilotstudie. En pilotstudie är enligt Bryman (2002) en möjlighet att undersöka om intervjufrågorna är hållbara till studien.

5.2 Förskolläraernas uppfattningar om vad som menas med barn i behov av särskilt stöd

Begreppet barn i behov av särskilt stöd

De flesta av våra respondenter anser att barn i behov av särskilt stöd inte nödvändigtvis behöver vara de barn som har en diagnos. De hävdar att barnens behov av särskilt stöd kan bero på språkliga, sociala och motoriska svårigheter samt fysisk nedsättning. Sandberg (2010) menar på att det kan bero på olika faktorer såsom rörelsehinder, utvecklingsstörning eller språkliga svårigheter. Holmsten (2002) hävdar att alla barn har rätt till att få stöd i sin utveckling men att en del barn kan ha ett större behov än andra. Hon definierar att barn i behov av särskilt stöd kan vara ett barn som har kris i hemmet, kronisk sjukdom eller ett varaktigt funktionshinder. Det är även viktigt att förskollärarna har kunskap om att behovet kan vara tillfälligt eller varaktigt stöd som behövs, eller att barnen behöver mer uppmärksamhet från de vuxna vilket Olsson och Olsson (1998) hävdar. Vi har fått den uppfattningen att det kan vara svårt att kunna avgöra vilka svårigheter barnen besitter samt vad orsaken kan vara som gör att barnen är i behov av särskilt stöd. Utifrån Persson (1998) tidigare forskning kan vi här se att våra respondenter är mer inriktade mot det kategoriska perspektivet än det relationella perspektivet. Vilket betyder att förskollärarna ser problemet endast hos barnet och inte på helheten. Detta motsäger vår forsknings definition om barn i behov av särskilt då Utbildningsdepartementets rapport 1998:01 belyser att förskollärarna bör se till miljön.

Erfarenhet möjliggör tidig upptäckt

Resultatet visar på att de flesta förskollärarna anser sig ha en bred erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. 2 av respondenterna berättar att de har varit verksamma inom särskola. Denna erfarenhet medför enligt dem själva att de lägger extra tid på de barn som är i behov av särskilt stöd. Stensaasen & Sletta (1996) anser att yrkeserfarenheterna som förskollärarna fått genom åren gör det möjligt för dem att kunna upptäcka avvikande beteende som avskiljer ifrån normaliteten. Detta är något som vi tycker är viktigt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Utifrån förskollärarnas tidigare yrkeserfarenheter kan det bli enklare att avgöra om barnen behöver särskilt stöd eller ej. Som nyexaminerade förskollärare kommer det vara en svårighet att kunna bedöma om vissa barn är i behov av särskilt stöd eller ej. Utifrån denna studie har vi fått mer inblick i vad barnens svårigheter kan bero på. Men vi tar med oss en medvetenhet om att det oftare verkar luta åt ett kategoriskt tänkt snarare än relationellt. Det strider mot läroplanen för förskolan (reviderade 2010) då den belyser miljöns utformning skall utgå ifrån barnens intresse och behov.

En motsägelse som vi har sett utifrån vårt resultat och tidigare forskning är att ingen av våra respondenter omnämner tidig upptäckt. Rye (1993) anser att det genom tidig upptäckt kan bidra till att barnens utvecklingsförlopp blir positivt om de får hjälp i tidig ålder. Avsaknad av tidig upptäckt hos respondenterna var något som vi

reagerade på. Vi anser att det är viktigt att så tidigt som möjligt kunna upptäcka barnens svårigheter och det har vi stöd för i forskningen. För att barnens svårigheter skall minskas behöver de få stöd i sin utveckling redan i förskolan. Detta anser vi kunna bidra till att det underlättas för barnen när de kommer upp i skolåren. Vi anser också att det är viktigt att tidigt jobba med miljön för att kunna hjälpa de barn som är i behov av särskilt stöd.

Arbetet med barn i behov av särskilt stöd

I delar av resultatet har det framkommit att några av respondenterna anser att arbetet med barn i behov av särskilt stöd är en utmaning. En förskollärare lyfter fram att det är viktigt att stödja varandra i arbetslaget för på bästa sätt kunna hjälpa alla barn men främst de barn som är i behov av särskilt stöd. Fischbein och Österberg (2003) hävdar att en del förskollärare bara ser svårigheter i arbetet med barn i behov av särskilt stöd medan andra ser det som en möjlighet och utmaning för att arbeta varierat med barns lärande. Möjligheten kan också öppna upp till stimulus och spänning i barnens dagliga verksamhet. Något som står oss nära i vårt förhållningssätt är att kunna vara positiva till barnen. Som förskollärare måste barnen få de utmaningar som de behöver oavsett om de har särskilt stöd eller inte. Det gäller att utgå ifrån barnens utvecklingsnivå och därifrån lyfta barnens bra egenskaper som de har. Att bara se svårigheter med arbetet med barn i behov av särskilt stöd anser vi inte göra det lättare för barnet utan bara svårare. Vi anser att förskollärarna måste utgå ifrån ett relationellt perspektiv som innebär att barnens svårigheter inte behöver uppkomma i alla miljöer.

Lpfö 98 reviderad 2010 lyfter fram hur viktigt det är att barnen får den hjälp och de utmaningar som de behöver för att kunna utvecklas i förskolan. Vi anser att detta kan leda till att det blir en klyfta mellan förskollärarna och barnskötare då ansvaret ligger hos förskollärarna. Detta för att förskollärarna får en utökad maktbalans vilket kan leda till att barnskötarna kan känna sig underminerade. Därför anser vi att det är viktigt att arbetslaget arbetar mot samma mål för att kunna hjälpa och bemöta alla barn men främst de barn som är i behov av särskilt stöd.

5.3 Förskollärarnas organisation och utvärdering i sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd

Observation

I vårt resultat framkom det att några av respondenterna använde observationer och kartläggning vid arbete med barn i behov av särskilt stöd. Respondenterna menar att de senare kommer använda kartläggning och observation som ett underlag för fortsatt arbete med dessa barn. En av de tio respondenterna nämner att i observationen kan arbetslaget se *när, med vilken/vilka* förskollärare problemet uppkommer samt *vad* arbetslaget behöver arbeta och utveckla mer. Vi förvånades av att det endast var en respondent i vårt resultat som beskrev hur det gick tillväga när hon och hennes arbetslag observerade. Vi hävdar att observation är en viktig del av

arbetet med alla barn, men främst barn med särskilda behov. Både vi och dessa två respondenter anser att observation är ett bra tillvägagångssätt där det blir tydligt vilka faktorer som utlöser barnens svårigheter samt hur förskollärarna kan arbeta vidare med de barn som är i behov av särskilt stöd.

Observation anser vi bör vara ett obligatoriskt moment i förskolan för att följa individens utveckling på ett bra och smidigt sätt. Teveborg (2001) hävdar att i arbete med barn i behov av särskilt stöd bör en kartläggning utföras tillsammans med föräldrarna. Kartläggningen skall innehålla organisationen av arbetet kring barnet, barnens förutsättningar samt i vilken/vilka situationer svårigheterna uppkommer. Sandberg (2010) anser vidare att kartläggningen är en viktig del i arbetet där arbetslaget tillsammans med föräldrarna kan överenskomma om vilka resurser och stöd som behövs i arbetet. Som vi nämnt tidigare om observation är kartläggning minst lika viktigt då det i skrift står skrivet vad som måste utvecklas både hos barnet och arbetslaget.

Föräldrasamverkan

Respondenterna i vårt resultat anser att det är viktigt att ha en bra samverkan med föräldrarna vid arbete med barn i behov av särskilt stöd. Föräldrarna bör vara med under hela processen då barnet utvecklas samt arbetet kring honom/ henne. En av respondenterna poängterar att samtalet med föräldrarna skall utföras på ett ödmjukt sätt om hur situationen ligger till. Respondenterna nämner också att föräldrarna bör vaggas in i det för att kunna acceptera situationen eftersom en del kan ta illa vid sig att deras barn är i behov av särskilt stöd. Det förvånar oss att förskollärarna ger en bild av att dem lägger skulden på barnet och inget annat som skulle kunna vara en relaterad faktor till svårigheterna. Hellström (2003) nämner att det är viktigt med regelbundna samtal med föräldrarna för att göra dem involverade i processen.

Barngruppens sammansättning

En av respondenterna nämner att en del barn som är i behov av särskilt stöd kan ha svårigheter med att vistas i stora grupper. Genom det menar hon att det kan vara bra att göra gruppindelningar i vissa moment för att underlätta för barnet. Genom att skapa mindre grupper menar förskolläraren att det underlättare att kunna se vart barnet ligger utvecklingsmässigt samt hur svårigheterna uppkommer i den situationen. Andersson (1999) poängterar att barngrupperna blir allt större och förskolläraren får ett större och svårare uppdrag i att fullfölja sina arbetsuppgifter. Vilket innebär att förskolläraren har fler att tillgodose och som behöver individuell anpassning i verksamheten. Detta trycker den nya läroplanen (Lpfö 98 reviderad 2010) på som också påpekar att förskolläraren kommer få ett större ansvar i att utforma och utveckla verksamheten. Det blir då ännu mer tydligt att förskollärarna får ett större ansvar som av vissa kan uppfattas pressande.

Miljöns utformning en utmaning

Det har framkommit av vårt resultat att endast två av de tio förskollärarna lyfter fram att miljön har en stor betydelse vid arbete med barn i behov av särskilt stöd. Dessa

två förskollärare poängterar att det är viktigt att utforma miljön efter varje barns behov. I praktiken är det svårt att genomföra detta eftersom de inte vet hur de skall gå tillväga för att på bästa sätt utforma miljön så att det gynnar alla barn i förskolan. Holmsten (2002) nämner att förskolläraren skall utforma miljön på ett gynnsamt sätt för barns utveckling. Hon hävdar att barnens svårigheter kan uppkomma i en viss miljö men behöver inte uppkomma i en annan.

Björck-Åkesson (2009) nämner också för att utformningen av miljön är en viktig del i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Vi hade en aning om att miljön hade en betydelse i arbetet med barn i behov av särskilt stöd men att den var så betydelsefull var något nytt för oss. Några av våra respondenter är medvetna om att miljön måste anpassas till varje barns behov men förskollärarna vet inte hur de skall gå tillväga med utformningen av miljön. Genom att ta del utav det relationella och kategoriska perspektiven blir det tydligt att dessa två respondenters förhållningssätt är till det relationella perspektivet, då de enbart inte ser barnens diagnoser utan miljön runtom barnen. Det här innebär att resten av våra respondenter är omedvetet mot det kategoriska perspektivet och anser att svårigheterna är medfödda eller är individbundna. Det är viktigt att kunna se alla faktorer som kan vara en orsak till att barnen behöver särskilt stöd. Det kan innebära barnet kan ha problem hemma, trivs inte i förskolan eller språkliga svårigheter med mera. Som förskollärare tycker vi att det är bra att kunna se till helheten och inte enbart på individens svårigheter.

Utvärdering via åtgärdsprogram

En av respondenterna nämner att arbetslaget använder åtgärdsprogrammet som ett underlag till utvärdering både för barnens samt deras egen utveckling. Hon poängterar också att detta skall tas bort eftersom det kostar för mycket pengar för förskolan. Fischbein och Österberg (2003) anser att åtgärdsprogram är en hjälp för att kunna uppmärksamma de svårigheter som "problemet" kan bota i. Detta anser vi bidra till att barns rätt till att få särskilt stöd inte blir lika tydlig. Vi anser att åtgärdsprogrammet är en viktig del utav processen. Åtgärdsprogram är ett bra sätt för att synliggöra barnens behov av anpassningar i miljön, vilka mål som skall uppnås samt att det blir tydligt att barnen har rätt till stöd i sin utveckling. Vi anser att vid utförandet av åtgärdsprogrammet är det viktigt att komma ihåg att inte bara utgå ifrån barnet utan bör se helheten och andra faktorer som kan göra att barnet har svårigheter.

Tidsbrist

Många av respondenterna pratar om tidsbristen, de anser att tiden inte räcker till för planering och utvärdering. Detta är något som Skolverket (2002c) också belyser om att förskollärarna inte har tillräckligt med tid för att kunna planera, utvärdera samt möjligheten till att arbeta enskilt med de barn som behöver det inte finns. I vårt resultat framkommer det också att förskollärarna har ett stort ansvar och att det är mycket som skall göras men att det är svårt att utföra i praktiken på grund av tidsbristen. Detta är något som Lutz (2009) forskat fram. Förskollärarnas tid till att

kunna planera och utvärdera är inte tillräcklig. Från våra tidigare erfarenheter har vi insett att tiden är en begränsning i arbetet med alla barn i förskolan men att de barn som har behov av särskilt stöd drabbas hårt på grund av detta. Detta förklarar Lutz (2009) då han menar att tiden för att kunna gå iväg för att arbeta enskilt med barn som är i behov av särskilt stöd inte finns. Vi ställer då oss frågan om vad detta kan bero på. Är det förskollärarnas kunskap om hur de skall gå tillväga som brister eller räcker tiden helt enkelt inte till? Vi kan fundera över vad som är den avgörande förklaringen och bara reflektera över att det två tillsammans inte ger goda förutsättningar att organisera ett arbete för barn i behov av särskilt stöd.

5.4 Förskollärarnas syn på arbetet med barn i behov av särskilt stöd

En utmaning

Två av respondenterna i resultatet ser arbetet med barn i behov av särskilt stöd som en utmaning, där dem själva utvecklas och utmanas i sitt yrke. Stensaasen & Sletta (1996) anser att förskollärare skall ha ett flexibelt och ett öppet förhållningssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Stensaasen & Sletta (1996) poängterar också att förskollärare bör se till möjligheterna i arbetet istället för svårigheterna som kan förekomma i arbetet med dessa barn. För att få en så positiv utveckling som möjligt menar författarna att detta förhållningssätt är viktigt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Det för att på bästa sätt kunna ge alla barn, men främst de barn som är i behov av särskilt stöd goda möjligheter till att kunna utvecklas

Samarbete med specialpedagog

Hälften av respondenterna i resultatet påvisar att de har ett gott samarbete mellan arbetslag och specialpedagog. Specialpedagogen finns till hands för att ge handledning till respondenterna samt ge stöd till arbetet med de barn som är i behov av särskilt stöd. Respondenterna ser denna tillgång som en bra möjlighet till att kunna få tips och idéer för hur de skall till utforma miljön samt aktiviteterna för de barn som är i behov av särskilt stöd. Men de anser att det är svårt att realisera idéerna. Detta är något som motsäger Lutz (2009) forskning som har visat på att förskolorna bör ha tillgång till en specialpedagog men av ekonomiska skäl inte har det. Det nämns i Lpfö 98 att varje barn har rätt till sitt stöd i förskolan. Vi vill poängtera att barnen är vår kommande generation och det är beklagligt om brister i ekonomiska resurser ska avgöra deras framtid. Varför skall ekonomin vara en orsak som sätter stopp för deras kommande utveckling. Detta tror vi kunna bidra till att barnens svårigheter och därmed rätt till stöd skjuts framåt i tiden. För förskolan innebär det att avvakta med stöd till dess att barnet börjat skolan.

Samverkan med föräldrarna

Vårt resultat visar på att respondenterna anser att samarbetet med föräldrarna är en viktig del för att få barnen att känna sig trygga i förskoleverksamheten. Respondenterna poängterar vikten av att kunna samtala med föräldrarna på ett

ödmjukt sätt och ge dem tid för att acceptera att deras barn kan vara i behov av särskilt stöd. Detta överensstämmer med Sandberg (2010) som anser det vara viktigt att föräldrar är insatta i vilket stöd eller andra hjälpmedel som behövs för att bidra med bästa möjliga hjälp till deras barn i förskolan. Bergqvist m.fl.(2003) anser också att under arbetets gång med barn i behov av särskilt stöd är det viktigt att ha regelbundna samtal med föräldrarna.

5.5 Nya forskningsfrågor

Det skulle vara intressant och spännande att göra en studie där specialpedagogers syn på barn i behov av särskilt stöd i förskolan synliggörs och då särskilt hur de anser att samverkan mellan förskola och specialpedagog fungerar.

5.6 Pedagogisk relevans

Studien visar att det är viktigt att som förskollärare vara medveten om att det finns två olika perspektiv när det gäller synen på barn i behov av särskilt stöd, det relationella och det kategoriska perspektivet. Beroende på vilket perspektiv förskolläraren utgår från kommer det att påverka barns kommande utveckling. I och med den nya läroplanen (reviderad 2010) blir det viktigt att som förskollärare uppmärksamma de barn som behöver extra stöd i sin utveckling.

Studien har också givit oss nya synsätt och tolkningar samt en bättre förståelse på begreppet barn i behov av särskilt stöd. Det blir tydligt att det finns två olika perspektiv på begreppet barn i behov av särskilt stöd. Förhoppningen är att läsaren skall få en medvetenhet om de två perspektiven som finns. Utifrån denna studie kan verksamma och studenter få mer kunskap om hur viktigt det är att kunna se helheten och inte enbart på det enskilda barnet.

7. Referenser

Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver: en handbok för lärare*. (2., rev. uppl.) Stockholm: HLS.

Asmervik, S., Ogden, T. & Rygvold, A. (red.) (2001). *Barn med behov av särskilt stöd: grundbok i specialpedagogik*. (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Atterström, H. & Persson, R. (2000). *Brister eller olikheter? Specialpedagogik på alternativa grundval*. Lund: Studentlitteratur.

Bergquist, S. (2003). *Att möta barn i behov av särskilt stöd*. (5., [aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber ekonomi.

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Drugli, M.B. (2003). *Barn vi bekymrar oss om*. (1. uppl.) Stockholm: Liber

Hellström, A. (1999[1993]). *Ungar är olika: hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?*. (2., [omarb.] uppl.) Stockholm: Liber.

Lutz, K. (2006). *Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet: en kritisk fallstudie angående utvecklingsbedömningar av yngre barn*. Licentiatavhandling Malmö : Malmö högskola, 2006. Malmö.

Lutz, K. (2009). *Kategoriseringar av barn i förskoleåldern: styrning & administrativa processer*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2009. Malmö.

LPFÖ 98. (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Olsson, B. & Olsson, K. (1998). *Barn, ungdomar och vuxna i behov av särskilt stöd*. (3. [dvs 1.] uppl.) Stockholm: Liber.

Persson, B. (1997). *Specialpedagogiskt arbete i grundskolan: en studie av förutsättningar, genomförande och verksamhetsinriktning : delrapport från projektet Specialundervisningen och dess konsekvenser (SPEKO)*. (2., omarb. uppl.) Mölndal: Göteborgs univ., Institutionen för specialpedagogik.

Holmberg, L., Jönsson, A. & Tvingstedt, A. (2005). *Specialpedagogik i två skolkulturer: elever, föräldrar och lärare berättar*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Piltz-Maliks, K. & Sjögren Olsson, E. (1998). *Vem vill leka med mig?: stora barngrupper och barn i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst.

Sandberg, Anette, (red.) (2009). *Med sikte på förskolan: barn i behov av stöd*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sjöberg, E. (1997). *Barn som behöver mer: om arbetsmetoder, handlingsplaner och föräldrasikter i förskolan*. Stockholm: Socialtjänsten, FoU-byrån.

Sverige. Skolverket (2005a). *Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Statens skolverk.

Sverige. Skolverket (2002c). *En belysning av kvaliteten i förskolan*. Stockholm: Statens skolverk.

Sverige. Skolverket (2002). *Att arbeta med särskilt stöd: några perspektiv*. Stockholm: Statens skolverk.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Utredningen om funktionshindrade elever i skolan (1998). *FUNKIS - funktionshindrade elever i skolan: slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Teveborg, L. (2001). *Elever i behov av särskilt stöd: en bok om olika funktionshinder och skolans stödjande insatser för elever med dessa funktionshinder*. Solna: Ekelund.

Vernersson, I. (2002). *Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska referenser

Nationalencyklopedins Internettjänst (2010). Hämtad den 1 mars 2011, från: <http://www.ne.se/enkel/specialpedagogik>.

Nationalencyklopedins Internettjänst (2010). Hämtad den 1 mars, 2011 från: <http://www.ne.se/kort/förskola>.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [pdf]. Hämtad den 1 mars, 2011 från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>.

Skolverket. (2010). *Vad är förskola?*. Hämtad den 5 april, 2011 från:
<http://www.Skolverket.se/sb/d/2406>.

Skolverket. (2011). Mer om... Elevers rätt till kunskap och särskilt stöd. Hämtad den 6 maj 2011 från:
http://www.Skolverket.se/content/1/c6/02/20/99/R%E4tt%20till%20kunskap%20och%20s%E4rskilt%20st%F6d_uppdatt%2024%20nov.pdf.

Skolverket. (2010) Vad ska stå i ett åtgärdsprogram?. Hämtad den 9 maj, 2011 från:
<http://www.Skolverket.se/sb/d/3614/a/19436>.

Specialpedagogiska institutionen. (2011). Hämtad den 3 maj 2011 från:
<http://www.specped.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=9288>.

Bilaga 1

Vi är två studenter som är inne på vår sista termin på lärarprogrammet där vi utbildar oss till lärare mot de tidiga åldrarna. Vi skriver ett examensarbete om barn i förskolan som är i behov av särskilt stöd.

Vårt examensarbete går ut på att intervjua några förskollärare för att se hur ni definierar barn i behov av särskilt stöd. Vi är också nyfikna på hur arbetet organiseras på er arbetsplats för dessa barn samt vad ni förskollärare anser om arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

Vi vill upplysa att det är helt frivilligt att delta, ingens namn kommer att nämnas. Det är också viktigt att ni vet att ni som intervjuas har rätten att avbryta när ni vill. Vår datainsamling kommer endast att användas i detta examensarbete och inte användas till någon annan forskning.

Vi hoppas att du vill ställa upp och att ni gör det med glädje. Vid några frågor, finns det kontaktuppgifter till både oss och vår handledare längre ner.

Ida Thord

Patricia Östman

E-mail: itdo8001@student.mdh.se

E-mail: pono7001@student.mdh.se

Mobil: xxxx

Mobil: xxxx

Vår handledares kontaktuppgifter:

Johanna Lundqvist

Email: johanna.lundqvist@mdh.se

Telefonnummer: xxxx

Bilaga 2

1. Vad menas med barn i behov av särskilt stöd enligt dig?

- ✓ Vilka är dina erfarenheter av barn i behov av särskilt stöd?
- ✓ Hur går du tillväga när du märker att ett barn har behov av särskilt stöd?

2. Hur organiseras arbetet med barn i behov av särskilt stöd?

- ✓ Hur utvärderar ni arbetet med dessa barn?
- ✓ Vilka resurser behövs i arbetet med barn i behov av särskilt stöd hos er? I vilken utsträckning finns dessa resurser tillgängliga?

3. Hur ser du på arbetet med barn i behov av särskilt stöd på din arbetsplats?

- ✓ Samverkan ni med någon specialpedagog eller någon annan yrkeskategori i arbetet med barn i behov av särskilt stöd?
- ✓ Hur går samarbetet till?